

ПАРЛАМЕНТЫН НЭРЭМЖИТ ШАГНАЛЫН ТАЛААРХ ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

Г.Алтан-Оч, (Ph.D) О.Нарантуяа

Дэлхийн улс орнуудад олгодог төрийн дээд шагнал (одон, медаль) болон парламентын нэрэмжит шагналын талаар тус хүрээлэнд 2009 оноос хойш 4 харьцуулсан судалгааны ажил хийсэн байна. Энэ удаа ХБНГУ-ын парламентын нэрэмжит шагналуудыг нэмж судлан уг судалгаанд багтаав.

БНМАУ-ын Бага Хурлын тогтоолоор 1991 онд төрийн дээд шагнал болох “Эрдэнийн очир” одонг 3 (сувдан, шүрэн, оюун шигтгээт) зэрэг дэвтэйгээр сэргээн хэрэглэхээр тогтоож, олон улсын харилцааны шударга ардчилсан зарчмыг бататгаж, Монгол Улстай найрамдал, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэхэд онцгой хувь нэмэр оруулсан гадаадын төр, засгийн газрын тэргүүн, төр, олон нийтийн зүтгэлтнийг шагнахаар журамласан боловч өнөөг хүртэл хэрэгжээгүй байна.

Парламентын нэрэмжит шагналыг шинжлэх ухаан, түүх, соёл парламентаризмын хөгжилд хувь нэмэр оруулсан дорвитой бүтээлүүд, ардчиллын үнэт зүйлд оруулсан хувь нэмэр, зүтгэлийг үнэлж олгодог байна. Судалгаанаас үзэхэд, Хорватад парламентын нэрэмжит шагнал нь шинжлэх ухааны шагнал, Австрид парламентын хөгжил, түүхийн салбарын шинжлэх ухааны шагнал, Германд парламентаризмын чиглэлийн шинжлэх ухааны шагнал байдаг бол АНУ-д түүх, соёлд гаргасан онцгой амжилтыг үнэлж олгодог байна. Мөн шинжлэх ухааны шагналаас гадна жендэрийн тэгш эрх, цөөнхийн эрх зэрэг ардчиллын үнэт зүйлд оруулсан хувь нэмрийг үнэлж Ардчиллын шагнал (Австри), парламентаризмын чиглэлээр хэвлэн нийтлэсэн дорвитой бүтээлийг үнэлж Хэвлэл, мэдээллийн шагнал (Герман) олгодог.

Парламентын нэрэмжит шагналыг жил тутам (Хорват), 2 жилийн зайтай (Австри, Герман) буюу цаг хугацааны давтамж заахгүйгээр (АНУ) олгодог байна.

Парламентын нэрэмжит шагналыг бэлэн мөнгө болон үнэт зүйл дагалддаг байна. Австрид 15 мянга, Германд 10 буюу 5 мянган евро дагалддаг бол АНУ-ын Конгрессын алтан медалийн орцонд 465 гр. жинтэй цэвэр алт ордог байна.

Парламентын нэрэмжит шагналыг Австрид парламентын 2 танхимын ерөнхийлөгч болон гол байнгын хорооны төлөөлөл багтсан 14 хүний бүрэлдэхүүнтэй сангийн дэргэдэх Итгэмжит зөвлөл, Хорватад парламентын ерөнхийлөгч, салбарын сайд болон алдартай 12 эрдэмтнээс бүрдсэн Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын хороо, Германд нэр хүндтэй 9 эрдэмтнээс бүрдсэн Шалгаруулах комисс, харин АНУ-д парламентын 2 танхим дэмжсэн бол Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хороо эцэслэн шалгаруулдаг.

Уг судалгаанд Монгол Улсын Их Хурлын нэрэмжит шагналын журмын төсөл болон ашигласан эх сурвалжийн жагсаалтад багтсан судалгааны ажлуудыг тус тус хавсаргав.

БУНДЭСТАГИЙН НЭРЭМЖИТ ШАГНАЛ

Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал²⁶⁷

Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагналыг парламентын практикийг улам гүнзгий ухаарч ойлгоход дорвитой хувь нэмэр оруулсан, сүүлийн үед хийгдсэн парламентаризмийн чиглэлийн эрдэм шинжилгээний ажил, ихэвчлэн боловсролын болон шинжлэх ухааны докторын зэрэг горилсон бүтээлд олгодог.

²⁶⁷ Германы Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages-германаар <https://www.bundestag.de/wissenschaftspreis>

Шагналыг 10 000 евро дагалдана.

Эрх зүй, улс төр болон түүхийн шинжлэх ухааны нэртэй эрдэмтдээс бүрдсэн 9 хүний бүрэлдэхүүнтэй Шалгаруулах комисс уг шагналыг сонгон шалгаруулдаг.

Өнөөдрийн байдлаар Бундэстагийн 2021 оны Шинжлэх ухааны шагналын шалгаруулалтад оролцох хүсэлтийг 2020 оны 7-р сарын 15-ны өдөр хүртэл Бундестагт шуудангаар хүлээн аваад байна.

Шалгаруулалтад оролцох нөхцөлүүд:

- Эрдэм шинжилгээний бүтээлийг зохиогч өөрөө буюу гуравдагч этгээд нэр дэвшүүлж болно.
- Бүтээлийг хэвлэмэл байдлаар 3% үйлдэж өргөн мэдүүлнэ. Түүнчлэн цахим байдлаар (PDF формат) хавсаргана.
- Зөвхөн 2018 оны 4-р сарын 1-нээс хойш (сүүлийн 2 жилд) хэвлэн нийтлэгдсэн бүтээл байна.
- Зэрэг горилсон бүтээл (Б/Д-р, ШУ/Д-р) бол тухайн зэргээ хамгаалсан байвал зохино.
- Хүсэлтэд 2 хуудсаас хэтрэхгүй бүтээлийн хураангуй болон хувийн өгөгдлийг боловсруулахыг гарын үсэг зурж, зөвшөөрсөн баталгааны хамт хавсаргана. Мөн эрдмийн зэрэг горилсон бүтээлийн шүүмжийг хавсаргаж болно.
- Бундэстагийн ажлын албаны ажилтны бүтээлийг оруулахгүй.
- Зөвхөн бүрэн иж бүрдэлтэй хүсэлтийг шалгаруулалтад оролцуулна.
- Ирүүлсэн материалыг зөвхөн шалгаруулах үйл ажиллагаанд ашиглах бөгөөд шалгаруулалт дууссан хойно буцааж илгээх буюу устгалд оруулдаг.
- Хүсэлтээ ирүүлсэнээр оролцох нөхцөлийг хүлээн зөвшөөрсөнд тооцно.
- Шүүхэд гомдол гаргах эрхгүй.

Шинжлэх ухааны шагналыг ерөнхийдөө 2 жил тутам олгодог. Анх 1989 онд олгож эхэлсэн бөгөөд одоогоор 17 хүнийг шагнаад байна. Хамгийн сүүлд 2019 оны шагналыг Д-р Тино Фрийлинг “Хуулийн материалууд ба хууль тогтоогчийн хүсэл зориг”²⁶⁸. Холбогдох хүсэл зоригоо илэрхийлэх тохиолдлын бүлгүүд” сэдэвт бүтээлээрээ хүртжээ. Шагнал олгосон дарааллаас харахад, заримдаа жил дараалан (5 удаа) олгосон бол 3 жилийн зайтай олгосон тохиолдол 2 удаа байна.²⁶⁹

Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал²⁷⁰

Германы Бундестаг 1993 оноос хойш жил тутам Хэвлэл, мэдээллийн шагналыг олгож байна. Уг шагналыг парламентын үйл ажиллагаа, ажиллах зарчим болон хэлэлцэх асуудлын сэдвийг улам гүнзгий ухаарч ойлгоход онцгой хувь нэмэр оруулсан, парламентаризмийн чиглэлийн хэвлэн нийтлэлийн бүтээлд олгодог.

Хэвлэл, мэдээллийн шагналыг 5 000 евро дагалдах бөгөөд 2021 оны хавар Бундэстагийн Ерөнхийлөгч гардуулна.

Шагнал олгох шийдвэрийг нэр хүндтэй 7 сэтгүүлчээс бүрдсэн, хараат бус мэргэжлийн шалгаруулах комисс гаргадаг байна.

²⁶⁸ Wille-германаар

²⁶⁹ Германы Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages 2021-германаар

https://de.wikipedia.org/wiki/Wissenschaftspreis_des_Deutschen_Bundestages#:~:text=Der%20Preis%20wird%20in%20der,ist%20mit%2010.000%20Euro%20dotiert.

²⁷⁰ Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал-Medienpreis Parlament 2021-германаар
<https://www.bundestag.de/medienpreis>

Шалгаруулалтад оролцох нөхцөлүүд:

- Бүс нутгийн буюу бүс нутаг дамнасан шинжтэй өдөр тутмын буюу Долоо хоногийн сонин болон онлайн орчинд нийтлэгдсэн, радио буюу зурагтаар цацагдсан сэтгүүл зүйн бүтээлийг нэр дэвшүүлнэ.
- Бүтээл нь 2019.10.01-нээс 2020.09.30-ны хооронд нийтийн хүртээл болсон байвал зохино. Шуудангийн тамгыг үндэслэн 2020.10.05-ны өдрөөр тасалбар болгоно.
- Өөрөө (хувь хүн дангаар буюу олон хүн хамтдаа) болон гуравдагч этгээд нэр дэвшүүлж болно.
- Нэр дэвшүүлэх бичигт тухайн ажлын бичлэгийг 3 хувилж (дуут дүрсний бүтээлийг холбогдох цахим санах байгууламжид буулгах, жишээлбэл: DVD, карт), зохиогчийн намтар болон хувийн өгөгдөл боловсруулахыг гарын үсэг зурж зөвшөөрсөн баталгааны хамт хавсаргана. Бүрэн бус хүсэлтийг авч үзэхгүй.

UIH.MN
СҮДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Ш.Хишигсүрэн “Гадаадын зарим орны төрөөс олгодог одон, медаль, цолны талаарх тойм судалгаа” СТ-09/304, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №2
- Ц.Норовдондог, Г.Чулуун, А.Пагма, Ш.Хишигсүрэн “Төрийн одон, медаль, түүний хэлбэр, олгох журмын талаарх харьцуулсан судалгаа” СТ-10/201, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №4
- Г.Чулуун “Төрийн дээд одон медалийн тухай хуулийн төслийн агуулгын зарим асуудалд”, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №8
- А.Пагма, Г.Гэрэл “Гадаадын зарим орны парламентын шинжлэх ухааны шагналын талаарх товч мэдээлэл” СТ-11/421, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №12
- БНМАУ-ын Бага Хурлын “Эрдэнийн очир одонг сэргээн хэрэглэх тухай” 1991.10.14-ний өдрийн №68 тогтоол
- УИХ-ын даргын “Б.Чимидийн нэрэмжит шагнал олгох журам батлах тухай” 2014 оны №176 захирамж
- УИХ-ын даргын “УИХ-ын Тамгын газрын нэрэмжит шагналын журам батлах тухай” 2016 оны №94 захирамж
- “Монгол Улсын Засгийн газрын хүндэт өргөмжлөл олгох журам”, Засгийн газрын 2019 оны №271 тогтоолын хавсралт №2

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН